

Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Avdelning 3

Yttrande

Datum 2017-09-05

Dnr 1.1.4-2449-2017

Ert datum 2017-06-15

Er beteckning P 1535-17

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Enheten för
kulturmiljöintegrering

Detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl., Nobel Center, P 1535-17

Ärendet

Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt har remitterat antagen planbeskrivning för detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:34 m.fl., Nobel Center med tillhörande handlingar för synpunkter. I remissen ligger att domstolen önskar Riksantikvarieämbetets synpunkter på fyra specifika frågeställningar:

1. Hur kommer genomförandet av detaljplanen påverka riksintresset "Stockholms innerstad med Djurgården" som helhet och den omgivande befintliga kulturmiljön?
2. Vad innebär bedömningen att 12 av riksintressets ca 80 värdeuttryck berörs i olika grad?
3. Hur påverkas det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum av ett genomförande av detaljplanen i dess slutliga utformning?
4. Planområdet ligger inom influensområdet för Nationalstadsparken. Kommer Nationalstadsparken på något sätt att påverkas av detaljplanens genomförande utifrån de aspekter som Riksantikvarieämbetet ska bevaka?

Bakgrund

Riksantikvarieämbetet har under samråds- och granskningsskedet lämnat yttranden över förslaget till detaljplan för Nobel Center utifrån myndighetens tillsynsansvar för statliga byggnadsminnen enligt förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen (FSBM). Yttrandena har enbart behandlat påverkan på det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum.

Synpunkter

Frågeställning 1

Vad gäller domstolens första frågeställning tolkar Riksantikvarieämbetet frågan som att den dels rör detaljplanens påverkan på riksintresset som helhet dels rör påverkan på övrig omgivande kulturmiljö som inte uttryckligen lyfts fram i riksintressebeskrivningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Bankgiro 5052-3620

Detaljplanen innebär att en befintlig kulturmiljö som är en viktig representant för ett av uttrycken i riksintresset, Stockholms funktion som sjöfarts-, handels- och industristad, försvinner i och med att tullhuset och de två magasinsbyggnaderna rivs. Idag finns ett fåtal tullhus kvar inom riksintresset som tillsammans visar på utvecklingen av tullens och handelns historiska utveckling i Stockholm. Bland de kvarvarande kan nämnas tullpackhuset på Skeppsbron från 1780-talet, Stora tullhuset vid Stadsgården och tullhuset i Värtan från tidigt 1900-tal. Tullhuset på Blasieholmen är det enda som är från 1880-talet. Magasinsbyggnaderna är de sista i sitt slag som idag finns kvar inom riksintresset. Även om det påverkade området rent geografiskt endast utgör en mindre del av riksintresset bedöms riksintresset i sin helhet skadas påtagligt då detta uttryck i ett centralt läge uttraderas.

Miljön på Blasieholmen, i de delar den går förlorad, utgör också en viktig beståndsdel i några av de Stockholmska särdrag som utgör uttryck för riksintresset. Framför allt rör det fronten mot vattenrummen och stenstadens tydliga yttre gräns, men även vyer från viktiga utsiktspunkter. I och med att platsens karaktär med låg bebyggelse och öppna mellanrum med koppling till sjöfarts-, hamn- och handelsverksamhet försvinner och ersätts av en monumental byggnad av offentlig karaktär med tillhörande torg sker en stor förändring av det öppna vattenrummet runt Nybroviken/Ladugårdsviken då detta kan upplevas som förminskat. Stenstadens tydliga yttre gräns, som är ett annat av särdragen i riksintresset, försvagas då ett genomförande av planen kan uppfattas som att stadsfronten flyttas fram på bekostnad av vattenrummet.

Sammantaget innebär den förändring som ett genomförande av detaljplanen medför att det historiska sammanhanget inte längre är läsbart i och med att en miljö som representerar en central utvecklingsprocess och historiska funktioner i staden uttraderas runt Nybroviken/Ladugårdsviken. Riksantikvarieämbetet bedömer därmed att skadan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården blir påtaglig.

Vad gäller påverkan på den omgivande befintliga kulturmiljön vill Riksantikvarieämbetet framför allt lyfta fram vikten av att bibehålla en mångfald av kulturmiljöer i Stockholm. Även vardagliga miljöer kan ha stor betydelse för såväl förståelsen av det kulturhistoriska sammanhanget som upplevelsen och bilden av en stad, både för människorna som bor och verkar där. Att i miljön kunna avläsa hur staden successivt utvecklats över tid är en tillgång att värna i strävan att nå

miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö. Utifrån detta perspektiv bedömer Riksantikvarieämbetet att den genomgripande förändring av Blasieholmsudden som ett genomförande av detaljplanen medför motverkar såväl möjligheten att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö som det nationella kulturmiljömålet om en mångfald av kulturmiljöer.

Det är miljön i sin helhet, inte de enskilda byggnaderna var för sig, som visar på en historisk kontinuitet i användandet av platsen från flottstation, varvs- och hamnmiljö till tull- och verkstadsmiljö. Ett genomförande av detaljplanen som innebär att tullhuset och de två magasinsbyggnaderna tas bort medför att platsen får en helt ny funktion och att det historiska sammanhang som miljön idag illustrerar och tillför stadsbilden försvinner. De tre byggnaderna som enligt planen kommer att rivas har varken pekats ut som byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen eller försetts med skyddsbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Ingen av de tre byggnaderna har bedömts vara av motsvarande byggnadsminnesklass av Stockholms stadsmuseum. Riksantikvarieämbetet gör ingen annan bedömning av de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde utan vill i sammanhanget vidga perspektivet och se till den helhetsmiljö som byggs upp av de tre byggnaderna tillsammans med kokhuset, mellanliggande platsbildningar, hamnrelaterade anläggningar och kajer samt Skeppsholmen och det omgivande vattenrummet.

Frågeställning 2

Avseende frågan om vad det innebär att 12 av ca 80 uttryck för riksintresset berörs i olika grad bedömer Riksantikvarieämbetet att de uttryck som påverkas i högre grad än övriga är de miljöer som visar på Stockholms utveckling som sjöfarts-, handels- och industristad. Detta utvecklas även under frågeställning 1. Miljön som berörs av detaljplanen är den mest centralt belägna representanten för detta uttryck idag. Magasinsbyggnaderna som ska rivas är de sista i sitt slag som idag finns kvar inom riksintresseområdet. Tullhuset är det enda tullhuset från 1880-talet som idag finns inom riksintresseområdet. Byggnaderna kommer att rivas varför de uttryck för riksintresset som byggnaderna tillsammans med omgivande miljö representerar helt går förlorade. Skadan är därmed att betrakta som påtaglig enligt Riksantikvarieämbetets bedömning.¹

¹ [Handbok för kulturmiljövårdens riksintressen](#), Riksantikvarieämbetet 2014, s. 53-58.

Flera av de särdrag som också utgör centrala uttryck för riksintresset försvagas eller till och med förvanskas vid ett genomförande av detaljplanen. Framför allt gäller det fronten mot vattenrummet runt Nybroviken och Ladugårdsviken, vyer från viktiga utsiktspunkter samt stenstadens tydliga yttre gräns.

Avgörande för bedömningen av i vilken grad en förändring påverkar de värden som bygger upp ett riksintresse är i hur hög grad platsen eller miljön fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som varit grunden för utpekandet.

I detaljplanen och underlagen till denna anges att allt mellan 10-15 uttryck påverkas. Det viktiga i sammanhanget är dock inte antalet uttryck som berörs utan det faktum att olika uttryck i ett så komplext riksintresse som Stockholms innerstad med Djurgården påverkas i olika grad av en förändring. Graden av påverkan beror bland annat på att olika värden kan vara olika känsliga för en förändring. Enligt planbeskrivningen och underlag till denna anses det finnas uttryck för riksintresset som i vissa avseenden kan sägas förstärkas av den planerade byggnaden. Det uttryck som enligt planbeskrivningen kommer att förstärkas rör uttryck för Stockholm som huvudstad och den tradition som finns att förlägga märkesbyggnader av offentlig karaktär i centrala och vattennära lägen. Ambitionen att ta uttryck för riksintresset som utgångspunkt vid en förändring är god. Att ta fasta på och förstärka ett uttryck för ett riksintresse kan dock innebära skada på andra uttryck inom samma riksintresse. Så är det i detta fall.

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården innefattar en mångfald av uttryck som tillsammans motiverar varför området är av riksintresse för kulturmiljövården. Det är inte möjligt att inom ett riksintresse kompensera för förlust eller skada på ett enskilt uttryck genom en förstärkning av ett annat uttryck. Det är inte heller möjligt att vikta olika uttryck mot varandra. Raderas ett uttryck så är skadan skedd avseende det historiska sammanhang som just det uttrycket representerar och illustrerar.

Frågeställning 3

Vad gäller detaljplanens påverkan på det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum har ingen ändring avseende byggnadens höjd skett mellan utställning/granskning och antagande. Således står Riksantikvarieämbetet fast vid tidigare framförda synpunkter om att byggnadens höjd, volym och placering försvagar möjligheten att uppleva Nationalmuseum som en solitär från ett flertal

väsentliga utblickar. Byggnadens höjd överstiger fortfarande höjden på Nationalmuseums takfot och därmed kommer den att upplevas som högre och dominerande över Nationalmuseum från flera platser och viktiga utblickspunkter.

Museiparken ingår i det statliga byggnadsminnet och möjliggör utsikt från museet mot omgivande byggnader och miljöer, samtidigt som den illustrerar det vatten som historiskt skiljt den tidigare Kyrkholmen från Blasieholmen. I och med att Nationalmuseum anlades på Kyrkholmen fylldes vattnet mellan Kyrkholmen och Blasieholmen ut och museiparken anlades. Dagens vattenområden kan anas från parken och ses inifrån museibyggnaden. Detta bidrar till att museet upplevs vara omslutet av vatten, vilket samspelar och förstärker museebyggnadens drag av venetiansk renässansarkitektur. Dessa värden skulle minska avsevärt vid ett genomförande av detaljplanen, liksom utrymmet för och möjligheten att återskapa och utveckla den ursprungliga gestaltningen av parken.

Frågeställning 4

De delar av Nationalstadsparken som påverkas av detaljplanen sammanfaller med områden och värden som också ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Några andra delar av Nationalstadsparken bedöms inte beröras av detaljplanen. Således är den påverkan på riksintressets värden som beskrivs under fråga 1 och 2 till delar även tillämpliga avseende frågeställning 4. Det är framför allt fronten mot stenstaden och upplevelsen av vattenrummet runt Nybroviken/Ladugårdsviken som påverkas från viktiga platser och utsiktspunkter i Nationalstadsparken, bl.a. från Skeppsholmen, Galärvarvet och från vattenområdena i Ladugårdsviken och Norrström. Fronten mot stenstaden, så som den upplevs från delar av Nationalstadsparken kring Ladugårdsviken kan komma att upplevas som framskjuten i och med att den nya byggnaden volymmässigt anknyter till dagens kvartersvolym och således flyttar fram fronten. Ett område som idag utgör en centralt belägen såväl historisk som visuell och funktionell övergång mellan den maritimt präglade miljön på Skeppsholmen och stenstadens handelskvarter kommer att försvinna. Det innebär att läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts och handelsstad går förlorad.

Detta beslut har fattats av avdelningschefen Qaisar Mahmood efter föredragning av antikvarien Lena Odeberg. Även tf enhetschefen Mikael Jakobsson har varit med om den slutliga handläggningen.

Qaisar Mahmood

Lena Odeberg